

วารสารเกษตร 19 (3) : 259-266 (2546)

Journal of Agriculture 19 (3) : 259-266 (2003)

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้ง และกะเหรี่ยง
ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
ในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

**The Participation of Hmong and Karen Hilltribes
in Natural Resources and Environment Conservation
in Mae Wang District, Chiang Mai Province**

ไพบุณย์ สุทธสุภา^{1/} วรทัศน์ อินทรคัมพร^{1/} และ กัตติน ศรีมงคล^{1/}

Paiboon Suthasupa^{1/} Wallratat Intarucamporn^{1/} and Katin Srimongkol^{1/}

Abstract : The objectives of the study were to compare the levels of participation in natural resources and environment conservation between Hmong and Karen hilltribes, to investigate the relationship between personal characteristics, socio – economic factor and the levels of participation as well as to study needs and suggestions of hilltribes relating to conservation. Population used were Hmong and Karen hilltribes, 40 households each from two villages, namely, Khun Klang Nuoe and Tha Som Poy, Mae Wang District, Chiang Mai. Statistical techniques used were t-test, Chi-square test and Pearson Product Moment Correlation.

From research findings, it was found that the levels of participation of both hilltribes were statistically different at 0.01 significant level, by which the level of participation of the Karen was higher than that of the Hmong . As for hypothesis testing, it was found that age, family members, income, forest utilization and mass media contact were related to the Karen's participation level while organizational membership and knowledge and understanding on forest law and agroforestry were associated with Hmong's participation level. With regard to farmers' needs, the Hmong are in need

^{1/} ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ 50200

^{1/} Department of Agricultural Extension, Faculty of Agriculture, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200, Thailand.

of government's budget, self-forest management and land right while Karen hilltribe needs also government budget, knowledge on natural resources conservation, reforestation and self-forest management.

บทคัดย่อ: วัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อหาความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวเขาเผ่าม้ง และเผ่ากะเหรี่ยง เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมของชาวเขาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ตลอดจนเพื่อศึกษาความต้องการ และข้อเสนอแนะของชาวเขาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ชาวเขาเผ่าม้ง และกะเหรี่ยงใน 2 หมู่บ้านคือ หมู่บ้านขุนกลางเหนือ และหมู่บ้านท่าส้มป้อย อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ แห่งละ 40 ครัวเรือน รวมเป็น 80 ครัวเรือน สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ t-test, Chi-square test และ Pearson Product Moment Correlation

จากการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวเขาทั้ง 2 เผ่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น 0.01 โดยที่ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าชาวเขาเผ่าม้ง จากการทดสอบสมมุติฐานพบว่า อายุ สมาชิกในครัวเรือน รายได้ การใช้ประโยชน์จากป่า การได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ (หอกระจายข่าว, วิทยุ และโทรทัศน์) ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนการเป็นสมาชิกองค์กรต่าง ๆ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ป่าไม้ และเกษตรป่าไม้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวเขาเผ่าม้ง สำหรับความต้องการของชาวนั้น ชาวเขาเผ่าม้งต้องการการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ ต้องการให้ชาวบ้านดูแลป่ากันเอง และต้องการสิทธิทำกิน ส่วนชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงนั้นต้องการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ ต้องการความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ต้องการปลูกป่า และต้องการให้ชาวบ้านดูแลป่าไม้กันเอง

Index words: การมีส่วนร่วม ชาวเขาเผ่าม้งและกะเหรี่ยง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
Participation, Hmong and Karen Hilltribes, Natural Resources and Environment Conservation

คำนำ

ในปัจจุบันนี้ มนุษย์เป็นตัวแปรสำคัญที่สุดต่อปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มนุษย์มักจะเป็นผู้สร้าง ในขณะเดียวกันถ้ามนุษย์ไม่มีจิตสำนึกและไม่ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มนุษย์มักจะกลายเป็นผู้ทำลาย มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศทางธรรมชาติ (Natural Ecosystem) เพราะมนุษย์ได้อาศัยธรรมชาติเป็นแหล่ง

อาหาร ที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคมาตั้งแต่โบราณ แต่ด้วยผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงทำให้ระบบนิเวศน์เสียความสมดุล และทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกทำลายไปมากเกินกว่าที่จะทดแทนได้

หมู่บ้านขุนกลางเหนือ และท่าส้มป้อย ในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านที่ชาวเขาเผ่าม้ง และเผ่ากะเหรี่ยงอาศัยอยู่ปะปนกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงเห็นว่าชาวม้ง และชาวกะเหรี่ยง

มีการปลูกฝิ่นอยู่ทั่วไป มีการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างไม่ถูกต้อง สมควรจะได้มีการพัฒนาเพื่อให้ชาวเขาเลิกปลูกฝิ่น และส่งเสริมให้ชาวเขามีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จึงทรงมีพระราชดำริจัดตั้งโครงการหลวงพัฒนาชาวเขาขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2512

ในการจัดตั้งโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา ทำให้หน่วยงานราชการ องค์การต่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชน ต่างสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยการจัดตั้งโครงการพัฒนาชาวเขาในชื่อโครงการต่าง ๆ ภายใต้การนำร่องของโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา ชาวเมือง และชาวกระเหรี่ยง ได้ยอมรับพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ มาปลูกเพื่อทดแทนการปลูกฝิ่น มีจิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อชีวิตของเขาเอง ชาวเมือง และชาวกระเหรี่ยงได้ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในลำดับต่อมา เช่น การปลูกป่า การเฝ้าระวังไฟป่า การดับไฟป่า การเพาะกล้าไม้ การขุดร่องระบายน้ำ การปลูกหญ้าแฝก การปลูกพืชตามแนวระดับ ฯลฯ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การที่จะบรรลุเป้าหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ เช่น ภูมิหลังของชาวบ้าน และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมต่าง ๆ ได้แก่ การบริหารจัดการองค์กรหมู่บ้าน การมีจิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ และวิชาการจากรัฐ และองค์กรเอกชน การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า ชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยงมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วม ชาวเขาทั้ง 2 เผ่ามีปัญหา และความต้องการอะไรบ้าง มีจิตสำนึกของการมีส่วนร่วม และมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไร คำกล่าวที่ว่า ชาวเขาเผ่าม้งเป็นผู้ที่ไม่ค่อยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเท่าใดนัก แต่เผ่ากะเหรี่ยงมีแนวโน้มที่จะเป็นนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น จริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขา กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อศึกษาความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวเขาทั้ง 2 เผ่า
3. เพื่อศึกษาความต้องการ และข้อเสนอแนะของชาวเขาทั้ง 2 เผ่า ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ รัฐบาลหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลหรือผลงานวิจัยไปใช้ในการวางแผนการพัฒนา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวเขาชนที่ถูกต้องต่อไป

สมมุติฐานในการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมของชาวเขาเผ่าม้ง และกะเหรี่ยง มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

สมมุติฐานที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชาวเขาเผ่าม้ง และกะเหรี่ยงมีความแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาชาวเขาเผ่าม้ง และกะเหรี่ยงใน 2 หมู่บ้านคือ หมู่บ้านขุนกลางเหนือ และบ้านท่าส้มป่อย อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีประชากร 840 ครัวเรือน และ 312 ครัวเรือน ตามลำดับ และได้ทำการสุ่มตัวอย่างเพียง

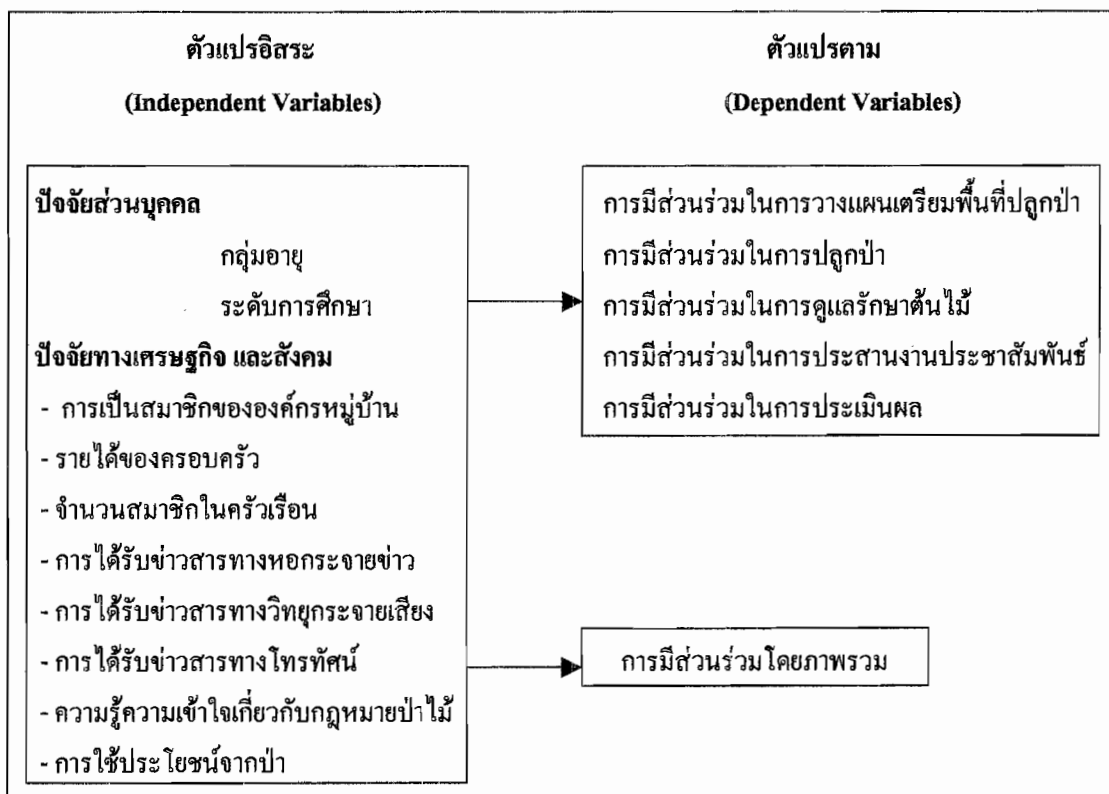
หมู่บ้านละ 40 ครัวเรือน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการศึกษาหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าม้ง และกะเหรี่ยงในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ด้วยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนชาวเขาเผ่าม้ง และกะเหรี่ยงแห่งละ 40 ครัวเรือน ตามแบบสอบถามที่สร้างขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ สามารถแสดงแผนภาพต่อไปนี้

การวัดตัวแปรในการวิจัย

ตัวแปรตาม คือ ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมวัดโดยถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีระดับการมีส่วนร่วมของชาวเขา โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ มีส่วนร่วมมาก มีส่วนร่วมปานกลาง และมีส่วนร่วมน้อย โดยมีการให้คะแนนระดับความคิดเห็น (ทัศนคติ) ดังนี้

มีส่วนร่วมมาก ให้คะแนน 3 คะแนน

มีส่วนร่วมปานกลาง ให้คะแนน 2 คะแนน

มีส่วนร่วมน้อย ให้คะแนน 1 คะแนน

โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อการวิเคราะห์ โดยใช้ค่าเฉลี่ยในระดับต่าง ๆ ดังนี้

$\bar{X} = 3.00-2.51 =$ มีส่วนร่วมมาก

$\bar{X} = 2.50-1.51 =$ มีส่วนร่วมปานกลาง

$\bar{X} = 1.50-1.00 =$ มีส่วนร่วมน้อย

โดยมีรายละเอียดระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการวางแผนเตรียมพื้นที่ปลูกป่า ร่วมพิจารณาเข้าประชุมวางแผน, ร่วมพิจารณากำหนดคัดเลือกพื้นที่, ร่วมพิจารณากำหนดขอบเขตของพื้นที่ และร่วมพิจารณาในการคัดเลือกพันธุ์ไม้

การมีส่วนร่วมในการปลูกป่า ร่วมในการขุดหลุมปลูก และร่วมในการปลูกต้นไม้

การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาต้นไม้ ร่วมปลูกซ่อมแซมต้นไม้, ร่วมในการถางหญ้ารอบแนวต้นไม้ร่วมในการรดน้ำ พรุนดิน, ร่วมในการทำแนวกันไฟ, ร่วมตรวจตราความเสียหายที่เกิดขึ้นในพื้นที่ป่า, ร่วมทำทางระบายน้ำ ขุดลอก ซ่อมแซมถนน, ร่วมจัดอาสาสมัครตรวจเฝ้าไฟป่า, ร่วมในการปลูกหญ้าแฝก และร่วมในการทำแปลงพืชขึ้นบันได

การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ ร่วมแจ้งข่าวเกี่ยวกับการปลูกป่าให้เพื่อนบ้านทราบ, ร่วมประชาสัมพันธ์การปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่างๆ และร่วมประชาสัมพันธ์แก่ผู้มาเยี่ยมเยือนพื้นที่

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ร่วมกำหนดแนวทางในการประเมินผลโครงการ, ร่วมประเมินผลการปลูกต้นไม้, ร่วมประเมินผลการดูแลรักษาพื้นที่ปลูกป่า, ร่วมเสนอปัญหา และแนวทางแก้ไขในการประเมินผล และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากการประเมินผลโครงการ

ตัวแปรอิสระ มีหลักในการวัดดังนี้

อายุ หมายถึง อายุจริง (นับอายุเต็ม)

ระดับการศึกษา วัดโดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับคือ ไม่ได้เรียน, ต่ำกว่า ป.4, ป.4- ป.6 และสูงกว่า ป.6

การเป็นสมาชิกองค์กร วัดโดยถามว่าเป็นหรือไม่เป็น ถ้าเป็น ถามว่า เป็นสมาชิกองค์กรใดบ้าง เช่น กลุ่มอนุรักษ์, อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ทรงคุณวุฒิ แพทย์ประจำตำบล, ทส.ปช, อ.พ.ป.ร ฯลฯ

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน วัดโดยใช้ความถี่

รายได้ของครอบครัว วัดโดยถามว่า มีรายได้จากแหล่งต่าง ๆ จำนวนเท่าใด เช่น จากการเกษตร, การค้าขาย, การรับจ้าง และอื่น ๆ

การได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าว วัดโดยถามว่า เคย หรือ ไม่เคย

การได้รับข่าวสารจากวิทยุกระจายเสียง วัดโดยถามว่า เคย หรือ ไม่เคย

การได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ วัดโดยถามว่า เคย หรือ ไม่เคย

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ วัดโดยการถามรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการล่า

สัตว์ การทำลายป่า ว่าเป็นเรื่องผิดกฎหมายหรือไม่? หากถูกเจ้าหน้าที่จับ เขาลงโทษอย่างไร? การจำกัด การใช้ยาปราบศัตรูพืชในเขตอุทยานแห่งชาติ, การ ชักนํานุคคลจากที่อื่นให้อพยพเข้ามาในหมู่บ้านของ ตน ฯลฯ

**การใช้ประโยชน์จากป่า วัดโดยถามราย
ละเอียดต่อไปนี้**

การใช้ดิน และหิน	ทำอะไรบ้าง?
การใช้ไม้จากป่า	ทำอะไรบ้าง?
การใช้ผลผลิตจากป่า	ทำอะไรบ้าง?

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล การ เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะส่วน
บุคคล
ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ
และสังคม
ตอนที่ 3 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมี
ส่วนร่วม
ตอนที่ 4 ข้อมูลอื่น ๆ เช่น ความต้องการ
และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้สถิติ Chi square และ Pearson Product Moment ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร
อิสระ และตัวแปรตาม ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ใช้สถิติ t-test เพื่อดูความแตกต่างของระดับ
การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ปรากฏว่า เกษตรกรชาว
เขาเผ่าม้งส่วนมากมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยในการ
วางแผนเตรียมพื้นที่ปลูกป่า ในการดูแลรักษาต้นไม้
และในการประเมินผล เพราะฉะนั้น จึงควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรให้มีส่วนร่วมในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้
ให้มากขึ้น สำหรับเกษตรกรชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
ส่วนมากมีระดับ ในการมีส่วนร่วมในสิ่งต่าง ๆ ใน
ระดับปานกลางถึงระดับมาก ยกเว้นการมีส่วนร่วม
ในการประเมินผล เกษตรกรมีส่วนร่วมน้อย นอก
จากนี้ยังได้พบอีกว่า เกษตรกรชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมี
ความตระหนักในคุณประโยชน์ของทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเกษตรกรชาวเขา
เผ่าม้งอีกด้วย (ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมุติฐาน) แสดง
ว่าชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงเป็นนักอนุรักษ์มากกว่าชาว
เขาเผ่าม้ง ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้ ดัง
นั้นจึงควรส่งเสริมให้เกษตรกรวางแผนเตรียมพื้นที่
ปลูกป่า และดูแลรักษาป่าไม้ให้มากขึ้น โดยเน้นจาก
กลุ่มผู้นำไปสู่สมาชิกคนอื่น ๆ ส่วนการดูแลรักษาป่า
และต้นไม้ นั้น ควรเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง และทำกัน
ทุกปีโดยสมาชิกทุกคน

เนื่องจากการวิเคราะห์พบว่า อายุ สมาชิก
ในครัวเรือน การเป็นสมาชิกองค์กรต่าง ๆ รายได้
การใช้ประโยชน์จากป่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
กฎหมายป่าไม้ และเกษตรป่าไม้ และสื่อต่าง ๆ (หอ
กระจายข่าว วิทยุ และโทรทัศน์) ของเกษตรกรทั้ง 2
เผ่ามีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรม-
ชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ
ตามผลของการวิเคราะห์ดังนี้

ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย
ป่าไม้ เกษตรป่าไม้ และความหลากหลายทางชีวภาพ
แก่เกษตรกร หน่วยงานของรัฐและเอกชนควรจัด

การศึกษานอกระบบทุกรูปแบบ (เช่น การสัมมนา ฝึกอบรม) เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้อย่างเต็มที่ โดยการปลูก “จิตสำนึกของความเป็นชุมชน” (Community consciousness) แก่ประชาชน โดยเน้นที่เยาวชนให้มีความตระหนักถึง เพื่อให้มีการสืบทอดจนถึงชั่วลูกชั่วหลานในอนาคต

เนื่องจากรายได้มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้แก่ส่งเสริมให้เกษตรกรมีการทำเกษตรผสมผสานหรือวนเกษตรอย่างกว้างขวาง ปกติเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้ง และกะเหรี่ยงก็มีการปลูกไม้ผลต่าง ๆ เช่น ลิ้นจี่ ท้อ บ๊วย สาลี่ พลับ อยู่แล้ว นอกจากนี้ควรมีการนำเอาต้นไม้ในท้องถิ่น เช่น สมอ มะแขว่น หวาย ตำว เพกา แคนบ้าน ผักหวานป่า ต้นก่อ ต้นไผ่ หรือไม้โตเร็ว เช่น ก้ามปู กาสะลอง ประดู่เนื้ออ่อน พญาเสือโคร่ง และสมุนไพรต่าง ๆ มาปลูกให้มากขึ้น การส่งเสริมให้มีการทำเกษตรยั่งยืนเหล่านี้ สามารถฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-tourism) อาจจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกทางหนึ่งด้วย

เนื่องจากการเป็นสมาชิกองค์กรชาวบ้าน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ในภาพรวม) ดังนั้นควรจัดตั้งองค์กรชาวบ้านโดยจัดในรูปของ “เครือข่ายการอนุรักษ์ป่าไม้” หรือ “ป่าชุมชน” หรือ “เครือข่ายลุ่มน้ำ” ให้มากขึ้น โดยเฉพาะ อบต. เพราะองค์กรประชาชนในท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมานานแล้ว จึงควรสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ให้มากขึ้น

เนื่องจากสื่อต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นควรจะมีการประชาสัมพันธ์ในรูปของหอกระจายข่าว วิทยุ โทรทัศน์ และสื่ออื่น ๆ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ ให้มากขึ้น นอกจากนี้การเขียนบทความออกอากาศทางรายการวิทยุ ภาควิชาชาวเขาของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ ของกรมประชาสัมพันธ์ ก็เป็นสิ่งจำเป็นและควรกระทำให้สม่ำเสมอ

นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทุกกิจกรรมให้มากขึ้น เช่น การปลูกป่า การดูแลรักษาต้นไม้ และการประเมินผลให้มากขึ้น เพราะเกษตรกรมีระดับการส่งเสริมในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้น้อย

เนื่องจากเกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า ควรให้องค์กรชาวบ้านมีอำนาจตามกฎหมายในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยอยากให้รัฐบาลยอมรับพระราชบัญญัติป่าชุมชน ดังนั้นรัฐบาลควรออกกฎหมาย (หรือผ่อนปรนแก่กฎหมาย) หรือประกาศนโยบายให้ชัดเจน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของป่า ให้ประชาชนดูแลรักษาป่าตนเอง โดยแบ่งเป็นเขตป่าใช้สอยและป่าอนุรักษ์ออกจากกัน หรือให้รัฐบาลยอมรับพระราชบัญญัติป่าชุมชนโดยเร็วที่สุด เรื่องนี้สอดคล้องกับ เจมส์ คี (2534) ซึ่งได้กล่าวว่า ชาวเขาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาที่ซับซ้อน ซึ่งมีผลต่อการสูญเสียพื้นที่ป่าเพียงบางส่วนเท่านั้น การกล่าวหาชาวเขาจึงเป็นเพียงการกล่าวหาทางการเมืองที่จะหลีกเลี่ยงความเป็นไปได้ที่ยั่งยืนในทางปฏิบัติ เพราะเกี่ยวข้องกับสังคมเป็นจำนวนมาก และไม่มีที่ดินรองรับเพียงพอ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาควรให้ความสำคัญแก่ระบบนิเวศน์และหลักการมนุษยธรรม

เนื่องจากเกษตรกรได้กล่าวว่า สัตว์ป่าจำนวนมากได้สูญพันธุ์ไปมาก รัฐบาลควรมีการเพาะพันธุ์สัตว์ป่า และปล่อยให้กลับคืนสู่ป่า เพื่อเป็นมรดกแก่ลูกหลานของเกษตรกรในอนาคต ควรณรงค์ให้ชุมชนป้องกันรักษาสัตว์ป่าอย่างเข้มงวด โดยอาจจะให้องค์กรชาวบ้านสร้างกฎกติกาในการห้ามล่าสัตว์ป่าอย่างเด็ดขาด ในปี พ.ศ. 2535 สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้ทรงปล่อยสัตว์ป่ากลับคืนสู่ธรรมชาติจำนวนหนึ่งในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ไก่ป่า ไก่ฟ้า ค่าง และชะนี จากการศึกษาพบว่าสัตว์เหล่านี้มีความเชื่อ และชอบอาศัยอยู่ตามที่ผู้คนเดินผ่านไปมาอีกด้วย (ลีสึก, 2540)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ถ้ารัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องการที่จะทำให้ชาวเขามีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ควรจะมีการรณรงค์ในเรื่องนี้ให้มากกว่านี้ และการวิจัยควรจะเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม หรือที่เรียกว่า “Participatory Action Research” (PAR)

เพราะจะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวเขามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อย่างเป็นกระบวนการ กล่าวคือ ร่วมในการค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา ในการวางแผน ในการปฏิบัติการ และในการประเมินผล และควรเปิดโอกาสให้องค์กรประชาชนในท้องถิ่น เช่น “องค์การบริหารส่วนตำบล” (อบต.) มีบทบาทให้มากขึ้น โดยอาจจะดำเนินกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง พร้อมกันไป เช่น ปลูกป่า (ไม้โตเร็ว) ทำทางระบายน้ำ ทำคูน้ำรอบเขา, ทำขั้นบันไดดิน, ปลูกถั่วมะแฮะ, ปลูกหญ้าแฝก, ปลูกพืชหมุนเวียน, ปลูกพืชคลุมดิน ฯลฯ และควรจะมีการฝึกอบรมชาวเขา เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยริบด่วน

เอกสารอ้างอิง

- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2534 “การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท” วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทัศน์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร: โอเคียนสโตร์
- ลีสึก ฤทธิเนติกุล. 2540. “การมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าม้งบ้านดอยปุย-ช่างเคี่ยน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย จังหวัดเชียงใหม่” รายงานการวิจัย